

CRONICA VIEȚII ȘTIINȚIFICE

In memoriam Dimitre Onciul

Bucovineanul Dimitre Onciul, cunoscut deopotrivă ca un neobosit cercetător în domeniul istoriei, timp de 27 de ani dascăl pentru tot atâtea generații de studenți, 23 de ani director general al Arhivelor Statului, președinte al Academiei Române și al Comisiunii Monumentelor Istorice, se înscrie în pleiada de personalități ale neamului, care, prin întreaga activitate, au pregătit veacul în care trăim. În suita manifestărilor prin care, în primăvara acestui an, se comemorează împlinirea a șapte decenii de la moartea lui Dimitre Onciul, se înscrie și simpozionul organizat la Direcția Generală a Arhivelor Statului, în ziua de 15 martie 1993, cu participarea unor invitați de marcă: academician Mihai Drăgănescu președintele Academiei Române, academician Ștefan Ștefănescu, profesor universitar dr. la Facultatea de Istorie — Universitatea București, dr. Ioan Opreș, director general al Direcției generale pentru protecția și valorificarea patrimoniului cultural național din Ministerul Culturii, profesor universitar dr. Ioan Scurtu, director general al D.G.A.S. domnul Nicolae Crăciun, secretar de stat în Ministerul de Interne, doamna Oltea Cojocaru, nepoata lui Dimitre Onciul. Acțiunea s-a dorit, să fie și s-a reușit, o manifestare nu foarte largă, evocarea vieții și operei istoricului Dimitre Onciul, având loc într-un cerc de specialiști.

Întiul născut al preotului Dimitre Onciul din Straja Sucevei, tânărul Dimitre Onciul urmează liceul, iar apoi cursurile Universității din Cernăuți, în specialitatea istorie și geografie (1876—1879) și le continuă la Viena (1879—1881). Întors în țară, în anii 1881—1882, Dimitre Onciul își susține tezele de licență în istorie, geografie și filozofie, iar în 1883 se înscrie la doctorat, tema lucrării fiind: Über die Anfänge des romanischen Staatswesens (Despre începuturile statelor românești). Profesor la liceul și apoi la Școala normală din Cernăuți (1885—1896), din februarie 1896 Dimitrie Onciul vine în București, unde va ține cursul de istorie a românilor la Facultatea de litere. Ca urmare a propunerii lui Alexandru Odobescu, Dimitre Onciul a fost ales membru corespondent al Academiei Române (1 aprilie 1889), la 11 aprilie 1905 devine membru plin, iar în

anul 1920 a fost ales președinte al acestui înalt forum de cultură.

Fascinat de personalitatea lui Dimitre Onciul, actualul președinte al Academiei Române, academician Mihai Drăgănescu, a evocat, prin cuvinte calde, activitatea predecesorului, făcând cunoscută intenția Academiei de a edita în întregime opera științifică a lui Dimitre Onciul.

Istoricul Dimitre Onciul a fost amplu evocat de către academician Ștefan Ștefănescu, insistându-se asupra unui aspect mai puțin abordat — preocupările lui Dimitre Onciul în domeniul metodologiei istoriei. Definind istoria ca știință a dezvoltării lumii morale, Dimitre Onciul acordă o atenție specială periodizării acesteia și drept dovadă, în discursul său de recepție la Academia Română, se ocupă de periodizare, socotind-o o problemă capitală. El îmbrățișează teoria generațiilor a profesorului Ottokar Lorenz de la Viena, pe care caută să o adapteze istoria noastră.

După Dimitre Onciul există patru mari epoci ale istoriei românești: I. Istoria veche a românilor (anteistorică), cu patru diviziuni de 3—4 secole; II. Perioada vechilor dinastii pînă la Mihai Viteazul; III. Perioada domnilor din diferite dinastii pînă la întemeierea noii dinastii; IV. Istoria României contemporane (de la 1866 înainte). Încercarea de promovare a acestui sistem de periodizare nu a avut încă ecoul pe care îl spera Dimitre Onciul.

Apreciind specializarea istorică drept o condiție esențială a progresului istoric în totalitatea ei, Dimitre Onciul se oprește asupra istoriei bisericii, a dreptului a industriei, comerțului etc. ca părți ale unui întreg. De asemenea, atît la catedră, cît și în diverse articole, Dimitre Onciul insistă asupra rolului educativ al istoriei, istoria națională fiind socotită ca parte din dezvoltarea generală a omenirii. După Dimitre Onciul, printre factorii istorici care influențează evoluția unui popor se află: mediul etnic înconjurător, calitatea ca rasă (în sensul de popor), acțiunea personalităților istorice. Tot istoricului bucovinean îi datorăm o clasificare a izvoarelor istorice, domeniu căruia Dimitre Onciul i-a acordat o atenție deosebită, în lucrările lui fiind adunate și comentate aproape toate izvoa-

rele istorice narative și diplomatice cunoscute în vremea sa referitoare la primul mileniu din istoria noastră. La începutul secolului al XX-lea, așa cum aprecia Aurelian Sacerdoțeanu, „... a apărut o școală critică, ale cărei baze au fost puse pe de o parte de Dimitre Onciul în linia istoriei politice și de Ioan Bogdan pentru istoria culturii, în ce privește metoda de cercetare, iar pe de altă de Nicolae Iorga prin marca sa putere de generalizare și Ovid Densusianu în analiza fenomenelor lingvistice”. Din școala critică istorică a lui Dimitre Onciul fac parte: Vasile Pârvan, Alexandru Lapedatu, Constantin Giurescu, Ion Ursu, Iulian Marinescu, Ilie Minea, Alexandru Al. Vasilescu. În semn de recunoaștere a meritelor lui Dimitre Onciul, la Facultatea de Istorie a Universității din București se va iniția un curs de metodologia istoriei, care va purta numele savantului.

Dimitre Onciul, prețuitor și păstrător al valorilor culturale ale poporului român, a fost evocat în comunicarea lui Ioan Opris. Membru al Comisiunii Monumentelor Istorice din 1913, în anul 1919, la propunerea lui Alexandru Lapedatu, Dimitre Onciul devine președinte al comisiei. În anii care au urmat, Dimitrie Onciul a reușit să impună Comisiunea Monumentelor Istorice ca un organism autoritar și ascultat în toată țara, cu un rol deosebit în ocrotirea și restaurarea monumentelor istorice. Apreciindu-se perioada de sfârșit a primului război mondial ca cel mai important prag în activitatea acestei instituții prin realizarea actului Unirii, adoptarea, la 24 aprilie 1919, a decretului-lege pentru conservarea monumentelor istorice reprezentă un nou pas înainte, Dimitre Onciul reușește să înființeze filiale ale comisiei la Chișinău, Cernăuți, Lugoj (apoi Timișoara), Craiova, Cluj. Spiritul practic, de largă deschidere pentru toate monumentele istorice ale lui Dimitrie Onciul s-a concretizat în deschiderea a mii de șantiere în țară, în crearea atelierului de restaurare a monumentelor (unde au fost restaurate multe piese mobile din biserici). De asemenea, în calitate de președinte al acestei instituții, Dimitrie Onciul, după cum spunea tot Aurelian Sacerdoțeanu, „are ocazia să oprească dărmarea acelei minuni de artă care este Biserica domnească de la Curtea de Argeș, și să inaugureze în țara noastră, cercetările arheologice cu privire la timpul orînduirii feudale”. Dintre discipolii declarați ai lui Dimitrie Onciul întru cercetarea monumentelor medievale se numără: Vasile Pârvan, Al. Lapedatu, P. P. Panaitescu, V. Drăghiceanu.

O caldă evocare a personalității arhivistului Dimitre Onciul, în cadrul simpoziunului, a fost făcută de prof. Ioan Scurtu, director general al D.G.A.S. La 1 martie 1900, prin pensionarea lui B.P. Hașdeu, de la Direcția Generală a Arhivelor Statului, Dimitre Onciul este numit în această funcție. Referindu-se la acest moment, Nicolae Iorga scria că „nimeni n-a <miluit> pe Onciul cu direcția Arhivelor, ci toți ne-am dat în lături înaintea candidaturii, lui, fiindcă știam că acel moment nu este al cercetătorului, ci al fondatorului și al orînduitorului”. De la început eforturile lui Dimitre Onciul s-au îndreptat spre rezolvarea problemei localului. „În aprilie 1900”, scria Dimitre Onciul, „încredințându-mi-se direcțiunea Arhivelor Statului, m-am convins numai decît că, în localul în care se afla, depozitele nu mai puteau să ducă pînă la cealaltă primăvară. O aminare a măsurilor de scăpare, măsuri ce se impuneau cu cea mai înduplecată necesitate, ar fi fost un sacrilegiu față de țară și față de istorie”. Cu o tenacitate și perseverență neobișnuită, Dimitre Onciul a reușit să obțină fondurile necesare pentru refacerea, în etape (1900 – 1916), a localului din Mihai Vodă, cît și pentru procurarea mobilierului necesar amenajării lui. Insistența i-a fost răsplătită, Dimitre Onciul izbutind, potrivit aprecierii lui Aurelian Sacerdoțeanu, „să înzestreze arhiva cu un mobilier sobru, dar maiestuos și liniștitor, creînd aproape un mediu de cult în fața vestigiilor trecutului”.

De îndată ce și-a luat postul în primire, Dimitre Onciul a înțeles că pe lângă asigurarea bazei materiale, pentru bunul mers al activității în Arhivele Statului este necesară aranjarea materialului arhivistic după metode moderne și în acest sens directorul general a condus cu meticulozitate munca de ordonare a fondurilor arhivistice.

În cei 23 de ani cît a fost director general al Arhivelor Statului, Dimitre Onciul a fost preocupat de sporirea Fondului Arhivistic Național prin preluări de fonduri (și-a exprimat ferm dezacordul pentru scoaterea documentelor referitoare la Revoluția de la 1848 din Arhivele Statului și mutarea lor la Biblioteca Academiei Române), a inițiat un proiect de lege a arhivelor, l-a preocupat organizarea, după 1918 a arhivelor din Basarabia, Bucovina și Transilvania a pus bazele Muzeului Arhivelor, a știut să impună un stil de muncă în arhive, înconjurîndu-se de oameni capabili și devotați meseriei. „El a știut să se înconjure de colaboratori harnici și pricepuți, în mare parte elevi ai săi, care n-au preocupat nici timpul, nici sîrguința să-și lase numele

legat de cea dintii sarcină a arhivelor : clăsarea și evidența arhivelor prin instrumente de orientare internă". (Aurelian Sacerdoțeanu).

Aurelian Sacerdoțeanu, cel mai competent exeget al lui Dimitre Onciul, apreciază că acesta, în calitate de director general al Arhivelor Statului, a făcut și o serie de greșeli. „Mai întâi nu a avut un plan de perspectivă pentru clăsarea arhivelor și a continuat să extragă din fonduri documente importante spre a alcătui seria factice, denumită secția istorică. Din considerente personale nu a recuperat de la Hașdeu bogatul material prețios pe care acesta îl luase cu sine la pensionare și pe care a trebuit să-l obțină pe cale judiciară abia de la legatarii săi testamentari, însă în mare parte mutilat. Din aceleași conside-

rente a lăsat să se promulge decretul din 1903, prin care o seamă de documente cu caracter politic au fost transferate fondului documentar al Bibliotecii Academiei Române, descompletind astfel seriile respective ale fondurilor. În sfârșit, admitea greu accesibilitatea la cercetarea documentelor, iar la publicarea inventarelor sau a altor lucrări arhivistice nici nu voia să se gîndească”.

Lăsînd la o parte unele petecenușii din activitatea sa, Dimitre Onciul rămîne o personalitate cu certe contribuții în arhivistica românească, în lupta pentru ocrotirea și restaurarea monumentelor. în munca de modelare a studenților — viitori specialiști în cercetarea istoriei naționale.

MARIA IGNAT

Monumentalitate și spirit

Desfășurată într-o ambianță specific bucovineană, sesiunea științifică de la Suceava (20—21 martie a.c.), ocazionată de comemorarea a 70 de ani de la trecerea în neființă a istoricului academician Dimitre Onciul, a avut darul să monumentalizeze atît personalitatea marelui om de știință și pedagog bucovinean, cît și nevoia spiritualității ce animă întreaga intelectualitate din părțile acestea ale României.

În lotul de informații referitoare la viața și personalitatea marelui istoric s-au înscris participanți ale căror preocupări depășesc cadrul strict istoriografic. Astfel, dr. (farmacist) Oltea Cojocar, descendentă a istoricului, a reliefat pe omul Dimitre Onciul surprins în travaliul zilnic dintre preocupările sale multiple în plan științific, profesional, obștesc și cel familial, predestinat parcă a consfinți o virtute bărbătească de tip monumental, cu gîndul la zbciumata țară a Bucovinei.

În comunicarea sa („O viață așa cum a fost”), Gavril Irimescu, directorul Filialei Arhivelor Statului județul Suceava, înregistrînd aproape toate traseele studiilor și specializărilor din țară și străinătate ale viitorului savant, concluzionează exegetic asupra epocii de sfîrșit și început de secol ce reclama ivirea acestui astru al științei istorice românești în constelația titanilor A.D. Xenopol, B.P. Hașdeu, Ioan Bogdan, N. Iorga, într-un demers cauzal unic în felul său.

Prof. univ. dr. Ioan Scurtu, directorul general al Arhivelor Statului, a adus noi date și viziuni asupra semnificației acti-

vității istoricului în fruntea acestei instituții, insistînd mai ales pe latura organizatorico-administrativă, ordinatoare, calitate benefică acelei perioade (1900—1923), pentru conturarea sistemului instituțional al Arhivelor, într-o Românie Mare. Sub aspect fizic, dar, mai ales, conceptual. În completare prof. Virgiliu Z. Teodorescu, director în Direcția Generală a Arhivelor Statului a reliefat statura gravă, inconciliabilă a lui Dimitre Onciul în relațiile sale profesionale, în plan științific, obștesc și moral, trăgînd, firește, carul personalității academicianului în tronul Arhivelor din Mihai Vodă — locul unde, acesta și-a mai adăugat o pecete la dosarul identității sale — aceea de arhivist.

Invitații de peste Prut, dr. Mitru Ghițiu, directorul Serviciului de Stat de Arhivă al Republicii Moldova, și dr. Al. Roman, directorul Arhivelor Naționale din Chișinău, consultînd izvoare proprii basarabene, au zgrăvit preocupările lui Dimitre Onciul în extinderea cadrului organizatoric și profesional în această regiune românească, luptînd din răsputeri pentru stoparea distrugerilor de arhivă, voite și neghioabe declanșate după Marea Unire, în Basarabia.

Profilul învățatului comemorat, a fost întregit de intervențiile ce au reliefat preocupările sale ca educator și modelator de conștiință patriotică (dr. Vasile Manole, prof. Petru Bărbuță, prof. Olga Ștefanovici, prof. Dan Petrovici).

Demersul științific al lui Dimitre Onciul a fost comunicat în plan metodologic de

academicianul Ștefan Ștefănescu, accentuând pe rigurozitatea critică a acestuia în domeniul istoriografic, iar în planul filozofării istorice excursul academicianului Radu Grigorovici a făcută o punte de legătură între gândirea exactă, matematică a lui Dimitre Onciul și determinismul său istoric, pe care și l-a „remaniat” de mai multe ori pe parcursul apropierii de adevărul istoric.

Sensibilitatea operei istorice a istoricului și arhivistului Dimitre Onciul vizând Bucovina a făcut obiectul intervenției prof. Pavel Blaj, directorul Muzeului de istorie a Bucovinei și a prof. Liviu Papuc, de la Biblioteca Centrală Universitară, „M. Eminescu” din Iași, unicitatea viziunii istorice

a lui Onciul asupra acestei părți de țară românească.

Academismul „clasic” al lui Dimitre Onciul a fost descoperit într-o manieră personală de dr. Al. Zub, directorul Institutului de Istorie „A.D. Xenopol” din Iași, acesta manifestându-se cu o manieră de invidiat în lumea științifică a timpului.

Și pentru a nu uita de realitatea tranzitivă în care ne aflăm, Nicolae Cirlan de la Muzeul Bucovinei a pus asistența în legătură cu etica gazetărească a marelui istoric, a nume „de a^u(se) vorbi în cunoștință de cauză”, în orice împrejurare.

MARIN R. MOCANU

Consfătuirea cu tema „Sistemul informatic și arhivele tehnice”

Joi 25 martie 1993 a avut loc la sediul Direcției Generale a Arhivelor Statului consfătuirea cu tema „Sistemul informatic și arhivele tehnice”. Au participat 60 de invitați, specialiști în domeniul informaticii, proiectării și cercetării.

Deschiderea consfătuirii a fost făcută de prof. univ. dr. Ioan Scurtu, director general al Arhivelor Statului, care a prezentat o informare cu privire la situația arhivelor tehnice aflate la creatori. A fost formulată ideea necesității unui sistem unitar

de evidență a arhivelor tehnice, pentru a se putea constitui o bază de date care să permită funcționarea unui subsistem informatic de evidență al arhivelor tehnico-științifice — SEATS.

În acest sens directorul general al Arhivelor Statului a propus constituirea unei comisii consultative, formată din specialiști din domeniul informaticii, proiectării și cercetării științifice.

În continuare, șeful Serviciului arhive tehnice și microfilme, Marin Mocanu, a prezentat date privind un posibil proiect de program privind evidența documentelor tehnice și științifice. Vorbitorul a arătat că din sondajele executate la peste 70 de institute de proiectare și cercetare, a rezultat faptul că există sisteme primare de evidență care conțin elemente comune, dar aceste evidențe primare sînt greu operabile și necesită și un personal numeros. În acest context se impune constituirea unui sistem informatic de evidență a documentelor tehnice și științifice.

Institutul I.T.C. — SOWT WEAR — prin reprezentantul său, ing. Victor Grădinescu, a prezentat necesarul de echipament pentru punerea în aplicare a proiectului SEATS. În acest scop s-a formulat soluția unor rețele de calculatoare Novelle cu 1—2 servere și 4—5 stații pentru transmiterea datelor.

Domnul Mihail Botez, reprezentantul Firmei A.L.C. Internațional S.A. (distribuitor autorizat al Firmei AUTO DESK) a prezentat un sistem bazat pe disc optic de stocare și regăsire a datelor, sistem integrat și computerizat folosit și în România, la centrala nucleară de la Cernavodă. Acest sistem va fi implementat și la Guvern, Președinție, Parlament și la Curtea Constituțională.

D-nul director Ștefan Hurmuzache a prezentat dotarea actuală a Direcției Generale a Arhivelor Statului cu tehnică de calcul, 5 microcomputere PS 386, deci o singură rețea, insuficientă pentru un astfel de proiect, subliniind necesitatea extinderii dotării în 1995, cu încă 1 sau 2 rețele absolut necesare și cu personal specializat în exploatarea echipamentului.

Din cuvîntul invitaților s-a constatat faptul că nu dețin informații suficiente despre acest proiect și nici despre legislația arhivistică, fiind necesară transmiterea unor date minime, pe baza cărora fiecare institut să poată comunica propuneri care să definească proiectul subsistemului. Proiectul va fi supus dezbaterii. Comisiei Consultative și apoi avizării Comisiei Naționale de Informatică.

TIBERIU TĂNASE

Manifestări organizate la Chișinău cu prilejul împlinirii a 75 de ani de la unirea Basarabiei cu România

Liga Culturală pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni, cu sediul la București, în colaborare cu Ministerul Culturii și Cultelor și Uniunea Scriitorilor din Republica Moldova, a organizat o serie de manifestări intitulate „Podul de istorie națională: 75 de ani de la Unirea din 1918”.

În cadrul acestora, a avut loc dezvelirea plăcii memoriale de pe clădirea Sfatului Țării, unde la 27 martie 1918, s-a semnat actul de unire a Basarabiei cu România. Au participat oficialități din România și Basarabia, distingîndu-se dl. Ion Ungureanu, ministrul Culturii și al Cultelor din Republica Moldova.

În aceeași zi, a avut loc la Muzeul Național de Istorie al Moldovei, vernisajul a două expoziții: „Salonul fotografic al asociațiilor din România și Republica Moldova” și expoziția „Unirea din 1918” — organizată de Arhivele Statului din București, Muzeul

Național Militar din București și Muzeul Național de Istorie din Chișinău. Arhivele Statului din București au prezentat, în cadrul expoziției, facsimile ale unor documente, fotografii, hărți și cărți apărute în România în ultimii ani, cu privire la Basarabia. Menționăm că exponatele au fost completate cu o serie de timbre filatelice aparținînd d-nei Adina Berciu și o colecție de medalii, reprezentativă pentru unitatea națională a României, aparținînd col. (r) Ioan Dogaru.

La vernisajul expoziției au participat și au luat cuvîntul oficialități din Basarabia: dl. Ion Ungureanu, ministru, dl. deputat Ion Țurcanu, dl. Ghițiu, directorul Arhivelor de Stat din Chișinău, dl. N. Răileanu, directorul Muzeului Național de Istorie din Chișinău.

Din partea României au luat cuvîntul Mircea Albușescu, secretar de stat, acad-

Dan Berindei, poet Ioan Alexandru. Luările de cuvânt au evidențiat importanța și necesitatea acestor acțiuni culturale, care vin să argumenteze unitatea de limbă și cultură a românilor de pretutindeni.

În zilele de 27 și 28 a.c. în sala de ședințe a Senatului Universității din Chișinău s-a desfășurat simpozionul „75 de ani de la Unirea Basarabiei cu România”, organizat de catedra de istorie a românilor din cadrul Facultății de istorie a Universității de Stat din Chișinău.

La deschidere au fost prezenți reprezentanți ai Parlamentului din România și Moldova, cadre universitare, cercetători și studenți. Menționăm numele celor ce au luat cuvântul în plenul adunării: dl. prof. Victor Crăciun, dl. acad. Mihai Cimpoi, dl. Mircea Albulescu, dl. prof. Petru Chetruș, rector al Universității de Stat din Moldova, dl. Valeriu Matei, deputat, dl. dr. doc. Mihai Cernencu, dl. acad. Dan Berindei, dl. Ion Chiper. În afara programului a sosit delegația condusă de rectorul Universității din București, dl. prof. dr. Emil Constantinescu.

La lucrările Simpozionului au participa cu comunicări delegația Direcției Generale a Arhivelor Statului, domnii dr. Adina Berciu și Lidia Brânceanu, cercetători de la Institutele de Istorie din București și Iași, Ministerul Apărării Naționale – Direcția Culturală din București și cadre universitare ale Facultății de Istorie din Chișinău. S-a hotărât publicarea lucrărilor prezentate într-un volum, la Editura „Universitas” din Chișinău.

În cadrul manifestărilor a avut loc, în satul Cobilna, și dezvelirea statuii voievodului Ștefan cel Mare, aparținând sculptorului E. Musta de la Studioul de artă al Ministerului Apărării Naționale din România.

Presă locală, radio Chișinău, TV. București și TV. Chișinău, au popularizat aceste acțiuni. Delegația D.G.A.S. a fost solicitată de catedra de istoria românilor a Facultății de Istorie din Chișinău să transmită dorința acestora de a primi „Revista Arhivelor”, urmînd a fi utilizată atît de cadrele didactice cît și de studenți.

ADINA BERCIU
LIDIA BRÂNCEANU